

FONDATION
ALIMENTARIUM

Musée de l'alimentation
Food Museum
Museum der Ernährung
Uztura Muzejs

Muzeoloģiska pastaiga jeb

*muzeologa pārdomas
Uztura muzejā*

Martins Šērsers

Uzzinājis, ka drīz pilnībā tiks pārveidota *Nestle* firmas Uztura muzeja (Vevē, Šveice) pastāvīgā ekspozīcija, izvēlējies šo muzeju saviem vērojumiem. Iegriezos tajā, pirms Uztura muzejs M₁ beidzot slēdza savas durvis apmeklētājiem.

Šis pārtikas muzejs ideāli atbilda maniem mērķiem. Tajā bija notikušas ne vien divas ar muzeoloģisku ievirzi veidotas izstādes, bet arī laikā, kad tapa šīs piezīmes, bija skatāma trešā muzeoloģiski orientētā izstāde. Šajā izstādē bija iekļauti elementi no iepriekšējā muzeja, kas beidza pastāvēt 2000. gada rudenī, kā arī komentāri par tiem. Izstādes mērķi (no kuras esmu savam rakstam aizņēmis nosaukumu "Muzeoloģiska pastaiga") ir ļoti tuvi manējiem.¹

Puse pastāvīgās ekspozīcijas platības ir atvēlēta fragmentiem no 1985.gadā radītās Uztura muzeja ekspozīcijas. Izvietojums nepārprotami norāda, ka esam patstāvīgā ekspozīcijā. Lai to panāktu, sākotnējai ekspozīcijai ir piešķirts jauns vizuālais tēls, pārvēršot to metaekspozīcijā. Citiem vārdiem sakot, vecās ekspozīcijas elementi ir pārvērsti muzealizētos artefaktos, kas kalpo kā ekspozīcijas laboratorija. Tai pat laikā muzejā ir apskatāma arī jaunā – pilnīgi pārveidota ekspozīcija, dodot iespēju salīdzināt atšķirīgās ekspozīciju koncepcijas. Kādu laiku apmeklētāji varēja vērot šo ekspozīciju arī tapšanas procesā.

Tomēr šajā gadījumā esmu nolēmis savu pētījuma lauku paplašināt, papildus jaunajai ekspozīcijai apskatot arī dažus vecās ekspozīcijas elementus, kas jaunajā nav ietverti, kā arī izmantot iepriekšējo apmeklējumu pierakstus un komentārus par divu muzeoloģisko izstāžu katalogiem, no kuriem dažas rindkopas, kas man šķiet īpaši atbilstošas, ir citētas burtiski. Esmu arī šī raksta fotogrāfiju autors. Tajās nav redzami apmeklētāji, lai uzmanība tiktu pievērsta vienīgi ekspozīcijas elementiem. Visumā tie dod pilnīgāku priekšstatu nekā patlaban piedāvātā īslaicīgā izstāde.

Manas pastaigas – reizēm garas, reizēm īsas – ir vedušas cauri visdažādākajām ekspozīcijām, lai gan vienlaicīgi tās nekad nav bijušas skatāmas. Man tā nešķiet problēma, jo jebkurā gadījumā ekspozīcijas vidi raksturo būtiska mākslotības deva. Tas katrā ziņā ir viens no svarīgākajiem [vecā] muzeja beletāžā izvietoto instalāciju vēstījumiem, kas apliecina, ka reālā pasaule nav ieliekama muzejā ne ar kādiem paņēmieniem, pat ne izmantojot vismodernākās tehnikas sasniegumus.

[Agrākā] muzeja ievadekspozīcija, kura daļēji "atgrieziesies" rakstā "Muzeoloģiska pastaiga jeb muzeologa pārdomas Uztura muzejā", parāda to pavisam skaidri.

¹ Autors ir muzeologs un ICOM (Starptautiskās muzeju padomes) Administratīvās padomes viceprezidents. Viņš ir arī Uztura muzeja dibinātājs un direktors.

1. Milzīga zupas terīne nelielas atklātas telpas centrā momentā piesaista uzmanību.

2. Pamatnes daļā izveidota neparasti tumša, maza, tukša vitrīna. Tās nozīme kļūst skaidra tikai tad, kad esmu izlasījis nelielu anotāciju, kurā izskaidrots šis paradokss:

Ikvienam objektam ir kāda nozīme, funkcija. Muzejā ir neiespējami atveidot objekta oriģinālo kontekstu tā nozīmes vai funkciju reālās dzīves, patiesās būtības izteiksmē. Tāpēc šī vitrīnas daļa ir atstāta tukša.

Tagad šī prezentācijas forma man top pilnīgi skaidra, taču, lai saprastu vēstījumu, man bija jāizlasa paskaidrojums.

Gan labajā, gan kreisajā pusē gar sienām ir izvietoti četri mazāki vitrīnu bloki. Arī šeit pamatnes noformējumam ir izmantota melna marmora imitācija (atkal viltojums!).

3. Nelieli spoguļi nepārtraukti ļauj paturēt redzeslokā centrālo objektu – terīni. Kas tad te? Divas nelielas anotācijas pamatnes centrā turpina iepriekšējo vēstījumu:

Bet... ikviens objekts muzejā vai ārpus muzeja rada prieku, raisa atmiņas, dod zināšanas vai liek mums domāt, tādējādi iegūstot jaunu dimensiju, personīgu realitāti. Šo atziņu ilustrē četras situācijas kreisajā pusē.

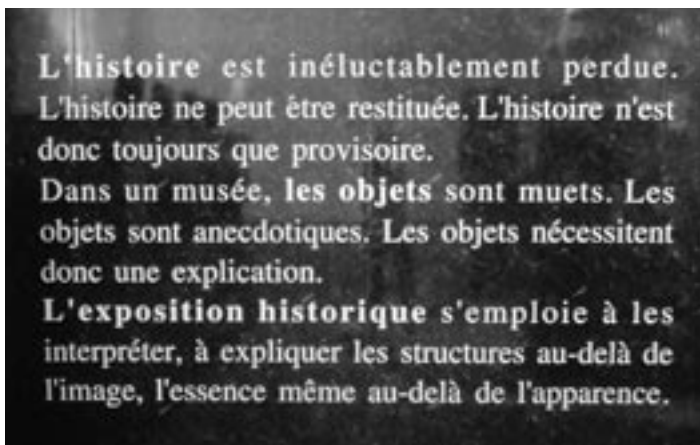
4. Katrā no četrām nelielajām vitrīnām ir apskatāmas priekšmetu grupas, kas stāsta par kādu no šīs personīgās realitātes aspektiem. Būtiski, ka katrā vitrīnā ir redzama viena un tā pati terīne – šoreiz dabiskajā lielumā –, kamēr lielā terīne skatāma spoguļattēlā. Četras mazās vitrīnas ir eksponētas ar lielu izdomu, it kā pierādot, ka personīgajai realitātei ir vislielākais radošais potenciāls.

5. Aina tiek atkārtota telpas otrajā pusē: *Bet...*, domājot par apmeklētāju, muzejā ikviens objekts tiek izstādīts, ilustrēts, interpretēts, pārbaudīts jaunā kontekstā, vādējādi iegūstot jaunu dimensiju, iedomātu realitāti. To parāda četras situācijas telpas labajā pusē.

Tā nu ekspozīcija vienkop ir atklājusi trīs realitātes, kas reprezentē svarīgus cilvēka un lietu attiecību teorētiskos skaidrojumus.

Tieši šie muzeālās fikcijas piemēri man šķiet ļoti daiļrunīgi. Tie ilustrē kaut ko fundamentālu, un instalāciju kopumā var uzskatīt par "lietotāja ceļvedi" ikvienam muzeja apmeklētājam.

6. Taču ar ievadekspozīcijas instalācijas galveno elementu es sastopos telpas aizmugurē – pie sienas redzams monumentāls, akmeni iecirsts uzraksts. Un atkal ir trāpīts precīzi. Kāpēc šie vārdi netiek teikti biežāk? Savos daudzajos muzeju apmeklējumos mani vienmēr ir pavadījusi sajūta, ka muzejs sludina kā ticības apliecinājumu: "Tas notika tieši tā. Uzticieties mums. Mēs zinām." Ļoti kvalitatīvi pagatavotā mapītē, kas gatavota izstādei "Pārtikas

700 gadu", es izlasīju atziņu, kas zināmā mērā ir saistīta ar iepriekš minēto. Es atklāju, ka šie apgalvojumi trāpījuši kā naglai uz galvas, un tāpēc citēju tos pilnībā:

Pagātne ir aizgājusi uz visiem laikiem, neviens nezina, kāda tā bijusi patiesībā.

Vēsturi nav iespējams rekonstruēt. Ikviens mēģinājums to darīt piedāvā tikai vienu no interpretācijām, balstītu uz izdzīvojušiem dokumentiem, pārskatiem vai priekšmetiem.

Tādēļ vēsture vienmēr ir aptuvena, tā nekad nav galīga. Nav tādas absolūtas, objektīvas vēsturiskās patiesības. Ir tikai pagaidu apgalvojumi, ar kuru palīdzību tiek veidota glezna, kurā redzams, kas vēsturē varētu būt noticis.

Priekšmeti muzejā ir mēmi. Pagātnes atliekas nestāsta par savu iepriekšējo dzīvi reālajā pasaulē. Taču tās var dāvēt prieku, raisīt atmiņas, dot zināšanas, likt domāt.

Priekšmeti muzejā lielā mērā ir mītiskas liecības. Ar tiem var izcelt svarīgākās tendences un kopsakarības, taču priekšmeti paši nespēj tās izskaidrot.

Tādēļ priekšmetiem muzejā ir nepieciešams skaidrojums un interpretācija. Un šis ir vēstures muzeju galvenais uzdevums – vadīt apmeklētāju no detaļas uz struktūru, no tēla uz realitāti.

Šī izstāde tiecas radīt kopainu. Tā septiņās muzeogrāfiskās daļās – ekspozīcijās – vēsta par pārtikas vēsturi Šveicē pēdējos 700 gados.

Izstāde cenšas parādīt to, ka muzeja priekšmets slēpj vairāk, nekā acs spēj saskatīt.

Lai sasniegtu šo mērķi, ir apvienotas divas tēmas: pārtikas ražošanas vēsture un tās atveidošanas iespējas muzejā. ("700 gadu":5)

Pirms, dziļi aizkustināts un garīgi iedvesmots, pametu ievadekspozīciju, vēlos tikt skaidrībā, kāda eksponēšanas valoda tajā ir izmantota. Vai tā ir estētiska, informatīva vai atmiņas mudinoša? Jā - dažās nelielajās savrupstāvošajās vitrīnās, kurās demonstrēts, piemēram, kāds skaists priekšmets vai zupa, raisa atmiņas vai mudina kaut ko izzināt. Bet vai šis priekšstats nav vispārējs, vismaz attiecībā uz dažām priekšmetu grupām? Vai kāda priekšmetu kombinācija, kura, piemēram, uzbur "atmiņas", nav veidota, lai sniegtu arī kādu konkrētu vēstījumu? Ja tā, tad ļoti iespējams, ka te vairāk ir darīšana ar asociatīvo eksponēšanas valodu. Tas pavisam noteikti attiecas uz vitrīnu ar tādu priekšmetu salikumu, kuram ir izteikta

intelektuāla nokrāsa. Ikviens elements ir novietots pārdomāti, ikviens vārds rūpīgi izvēlēts, nekas izkārtojumā nav gadījuma pēc. Un tomēr, neraugoties uz to – vai arī tieši tāpēc –, vēstījumi tiek uztverti arī ar sajūtām. Ekspozīcija stimulē domāšanas procesu un vedina apmeklētāju uz jaunu izpratni par jautājumiem, kas skar muzeālijas.

Tomēr tas nav iespējams bez anotāciju palīdzības. Šķiet, ir visai maz prezentāciju, kuras var uztvert bez paskaidrojuma. Tāpat kā atsevišķi priekšmeti, arī priekšmetu grupas ir mēmas, vismaz tādā gadījumā, ja tās ir nepazīstamas un to nolūks nav kaut ko "rekonstruēt".

Es joprojām esmu pārliecināts, ka priekšmeti ekspozīcijā ir zīmes, kas vēsta kaut ko vairāk. Tie tiek izmantoti, lai nodotu vēstījumu. Bet, tā kā es šajā ievadekspozīcijā redzu priekšmetus atšķirīgi no autoru iecerētā, es pēkšņi atskārstu, cik patiesībā grūti ir uztvert ekspozīcijas vēstījumu. Mana sagatavotība ir citāda, manas iepriekšējās zināšanas ir citādas un es lietoju savu personisko šifru/kodu. Es varu likt savai iztēlei traukties brīvos auļos. Un, visbeidzot, es varu iet savu ceļu izstādē un, kad man ir gana, varu vienkārši aiziet.

Šajā sakarā nāk prātā teātris. No tā iziet ir daudz grūtāk – tam ir vajadzīga drosmē. Taču neatkarīgi no tā, daudzas izstādes man atgādina teātra uzvedumus, kur priekšmeti ir izkārtoti uz skatuves, lai atsauktu atmiņā kādu senu notikumu, dabas ainavu vai tālu zemi.

Bagātīnājies ar jaunu pieredzi un idejām un ļoti apmierināts ar ekspozīciju, kas izskaidro vismaz dažus teorētiskos faktorus, uz kuriem ekspozīcija balstās, es ilgojos arī turpmāk atgriezties Uztura muzejā.

Asociatīvā eksponēšanas valoda mani ir ietekmējusi tik spēcīgi, ka pirmais, ko es uzmeklēju izstādē "Pārtikas 700 gadu", ir "Muzejs kā diskusiju forums".

7. Divas vitrīnas ar neparastu priekšmetu apkopojumu rada vairākus jautājumus. Par laimi esmu nopircis izstādes bukletu, kurā zem virsraksta "Priekšmets vēsta" lasu:

Ekspozīcija vecajā fabrikā uzsver lietu simbolisko saturu, to nozīmi, kas pārsniedz priekšmeta tiešās funkcijas. Divas priekšmetu grupas, pārsteidzošas neparastās kompozīcijas dēļ, attēlo zupas gatavošanu viduslaikos un mūsdienās. Mērķis ir reducēt priekšmetu individualitāti, ierādot tai pakārtotu lomu, un pievērst uzmanību tā laika pārtikas kontekstam un struktūrai, ko simboliski attēlo katrs izvēlētais priekšmets. ("700 gadu": 8-5)

Interesanti, ka šajā ekspozīcijā priekšmetiem nav anotāciju. Visu nepieciešamo informāciju sniedz konteksts. Varbūt tas ir iespējams tikai te, kur šī valoda ir parādīta it kā "tīrā" veidā un kur atspoguļota tikai viena tēma, pavisam ikdienišķs notikums - zupas pagatavošana pirms 700 gadiem un šodien.

Vai Uztura muzejā ir vēl citi šīs ļoti specifiskās (un arī ļoti prasīgās) eksponēšanas valodas piemēri? Uz mirkli aizmirsis apskatāmā muzeja tēma – pārtika un ēdināšana –, es steidzos cauri zālēm līdzīgu ekspozīciju meklējumos. Man ienāk prātā, ka muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā šī formula jāizmanto atturīgi, un arī tikai pēc rūpīgām pārdomām. Tāpēc neesmu pārāk vilies, kad neizdodas atrast pilnībā izstrādātu piemēru, lai gan tā fragmenti šur tur ir sastopami.

8. Šo es gandrīz nepamanīju - atsvešinātības plaša ir tik nemanāma. Piederumi ēdiena gatavošanai uz atklātas uguns ir sakārtoti ap pavardu, kurš attēlots nosacīti. Nekāda reālistiska rekonstrukcija nav veikta. Skurstenis ir tikai ieskicēts; uzraksts vēsta: "Ēdiena gatavošana uz atklātas uguns". Ar to pietiek, lai veidotos sapratne. Tuvumā es pamānu kādu citu ekspozīciju.

9. Pirmajā acu uzmetienā šķiet, ka tā ir rekonstrukcija, tomēr izrādās - tā ir tikai daļēja patiesība. Te eksponēti trīs galdi, kas uzklāti tā, kā tas varētu būt bijis īstenībā. Anotācija vēsta, ka tie raksturo "vidējo šķiru, zemniecību un strādniekus". Tomēr fona fotogrāfijās redzami pavisam citi piederumi, ko lietojušas tās pašas [stereotipa] sociālās grupas. Un tieši tāpēc, ka abi attēlojumi atšķiras, es nesaskanīgo veselumu varu izmantot kā zīmi, kā norādi uz "sociālajām atšķirībām pie galda".

Tātad, pat pamatekspozīcijās ir fragmenti, kas zināmā mērā rada intelektuālas barjeras, atsvešinātības efektu starp vēsturi un mūsdienu apme-

klētāju, liekot viņam saskatīt vēstures zināšanu relatīvo raksturu un mudinot uztvert to kritiski.

10. Pirmajā reizē, ieejot 700 gadu pārtikas vēstures jubilejas izstādes mazajā, pusapaļajā zālē, es pamanīju īpaši lielu vitrīnu ar ļoti interesantiem priekšmetiem. Likās, ka tiem piemīt kāda sevišķa nozīme.

Kaut kāda iemesla dēļ šī vitrīna mani satrauc. Kāpēc gan? Tajā ir redzams liels uzraksts: "Priekšmets ir mēms". Taču, neraugoties uz to, daudziem izstādītajiem priekšmetiem es neatrodu anotācijas vai paskaidrojumus. Tie pārstāv dažādus periodus, bet visiem ir kāds sakars ar ēdienu. Patiesībā, es gribētu uzzināt ko vairāk. Taču priekšmeti stūrgalvīgi klusē. Acīmredzot vienīgais, ko par tiem var pateikt, ir materiāls, no kā tie izgatavoti, un nolietojuma pēdu interpretācija; taču to funkcionālais konteksts paliek svešs. Lai to uzzinātu, var būt nepieciešams milzīgs ekspertu zināšanu apjoms un milzum daudz papildu informācijas. Šajos priekšmetos, iespējams, slēpjas ievērojams strukturālais un kultūras konteksts.

Bet kāpēc šī ekspozīcijas daļa ir mēma? Lai demonstrētu priekšmetu mēmumu? Es atkal ķeros pie izstādes kataloga:

Priekšmeti ir izstādīti tādi, kādi tie nonāca muzejā. Tie nav sakārtoti īpašā secībā, tie nav īpaši prezentēti un tiem nav anotāciju. Vērotājs vēlas informāciju, jo priekšmeti paši neko nespēj pastāstīt par savu pirmsmuzeja dzīvi, tomēr varbūt tie liek domāt – par priekšmetu nozīmi ikdienā (sadzīves priekšmeti, prestiži priekšmeti, kolekcionēšanai domāti priekšmeti utt.) un to nozīmes maiņu, nokļūstot muzejā. ("700 gadu": 69)

Skaists izkārtojums. Tagad es viegli varu izveidot sakarību ar iepriekšteikto par eksponēšanas valodu: šie objekti drīzāk jāuztver kā vārdnīca; zināmā mērā te ir "uzskaitīti" atsevišķi tās elementi. Un, atkarībā no tā, kuru valodu es vēlos

izmantot ekspozīcijā, es kombinēju šos elementus atbilstoši noteikumiem. Vienīgais trūkums – man ir tikai viena vārdnīca visām valodām. Labi izdomāts! Tagad, paraudzījies apkārt, es pamanu vairākus paviljonus; katrā no tiem ir lietota cita eksponēšanas valoda, izmantota, tā teikt, “tīrā” veidā, nevis sajaukumā ar citām, kā tas parasti vērojams “muzeja dzīvē”.

Kādu brīdi pārdomās pakavējies vitrīnas priekšā, es beidzot saprotu, kā man pietrūkst. Šajā ekspozīcijas daļā it viss ir atkarīgs no priekšmeta, vismaz attiecībā uz to “prezentāciju”. Resursi, kas izmantoti priekšmetu eksponēšanai – vitrīnas, iekārtas, fotogrāfijas, drukātie teksti utt. –, pat netiek uztverti kā kopums. Protams, katrā individuālajā pieteikumā es varu saskatīt šo ekspozīciju veidošanas līdzekļu pēdas, taču ne tajā abstrakti sistemātiskajā līmenī, ko veido priekšmeti. Tā man ir žēl.

Daudzos, un ne tikai mākslas, muzejos priekšplānā tiek izvirzīta estētiskā ekspozīciju valoda.

11. Tāpēc es pievēršos šim islaicīgās izstādes elementam. “Priekšmets dāv prieku” tajā izcelts gandrīz kā virsraksts. Ieejot mazajā zālē, atskan klusa mūzika, šķiet, Haidna skaņdarbs “Radišana”. Kataloģā par šo emocionālo, estētisko fonu ir teikts:

Radišanas akts, kas staro caurī skaistajiem objektiem kā idejas manifestācija, ir bagātīgākā, daudzveidīgākā un cildenākā cilvēku valoda. (SR)

Tam seko paskaidrojums:

Daži atlasītie skaistie objekti tiek cildināti cēlā pils ekspozīciju zāles vidē ar modernās tehnikas palīdzību. Neuzbāzīgi uzraksti ir ierobežoti līdz minimumam un estētiski pieskaņoti. Šāda tipa izstādē objekti vērotājam tieši pārraida nozīmīgu informāciju ar sava skaistuma palīdzību. Pēc izstādes apmeklējuma viņš atgriežas ikdienišķajā dzīvē ar visām tās problēmām garīgi bagātinājies. (“700 gadu”.71 f)

Un patiesi, priekšmeti ir ne vien ļoti skaisti, bet arī pasniegti pievilcīgā veidā: uz samta pamatnes,

izteismīgi izgaismoti. Mākslinieka vārds anotācijās vienmēr ir minēts pirmais. Lai gan Uztura muzejs nav ne mākslas, ne lietišķās mākslas muzejs, esmu pārliecināts, ka atradišu līdzīgas prezentācijas arī šī muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā.

12. Cik skaisti priekšmeti ir izgatavoti no cēlmetāliem dārgajam, jaunajam dzērienam – kafijai! Estētiskā ekspozīcijas valoda šeit nav tik meistarīga kā iepriekš un arī ne tik tīra – tā ir sajaukta ar paskaidrojošajiem elementiem, jo it viss ir ievietots vēsturiskā kontekstā.

13. Nedaudz vēlāk šī vitrīna dāvā man nevienmilzīgu prieku, bet arī gandrīz vai garīgas godbijības sajūtu. Sākumā te redzami vienīgi daži seni ēģiptiešu zīmējumi. Tikai ielūkojies pa nelielu atveri, es ieraugu kaut ko patiesi īpašu: nelielu, vairāk nekā 4000 gadu vecu maizes klaipu, kas atrasts ēģiptiešu kapenēs. Satriecoši! Tagad es atceros - mana draudzene reiz stāstīja, ka par šo

pirmo vakuumpakojumā saglabājušos maizi esot lasījusi Ginesa rekordu grāmatā... Iespaidīgais objekts ir prezentēts tā, lai pēc iespējas tiktu izcelta tā pievilcība. Vispirms tas ir ievietots mazā un (kā draudzīgi noskaņotais zāles uzraugs paskaidro) gaisu necauraidīgā stikla traukā, kurš savukārt ievietots lielākā vitrinā, kas tomēr to vairāk aizsedz, nekā demonstrē savu saturu. Prātā nāk salīdzinājumi: "sevišķi vērtīgs", "apdraudēts", "pēcnāves" un citi. Turklāt, redzētais šķiet arī nedaudz teatrāls. Tas mudina mani ar skatienu meklēt teatrālo eksponēšanas valodu izstādē par Šveices pārtikas vēsturi.

14. Šeit esmu pilnīgā sajūsmā: atbilstošs interjers, inscenēta vēsture. Virsraksts "Priekšmets raisa emocijas" ir precīzs. Taču katalogā rakstītais atsauc mani realitātē, izgaisinot jebkuras ilūzijas, kas varētu būt radušās par iespēju izbaudīt vēsturi:

Vēsture "iāda, kāda tā patiešām bijusi", ir prezentēta reālistiskā rekonstrukcijā – vienkārša 17. gadsimta zemnieku ģimene ietur trūcīgu maltīti. Dzīvā glezna ilustrē arī ikdienas struktūru stabilitāti. Tā balstās ilūzijā, ka pagātne var tikt rekonstruēta un vēsture reāli izdzīvota. Rezultāts ir idealizēta "vecu labo laiku" aina, kurā objekts kalpo kā mēdijs emociju uzjundīšanai un to projicēšanai uz pagātnes fona. ("700 gadu": 79)

Varu saderēt, ka daudziem apmeklētājiem, un ne tikai bērniem, šī aina ar kazu patīk. Vai tiešām viņi grib dzirdēt vēstījumu par šo viltojumu? Es ceru, ka jā. Jo, manuprāt, ekspozīcijām ir jāturpina kultivēt sapratni par vēsturi kā pagātņi, kas aizgājuši uz neatgriešanos, šajā procesā pat upurējot dažu pierastu klišeju. Tā kā ikviens muzejs izstādēs acimredzot vienlaicīgi izmanto daudz eksponēšanas valodu, nav grūti iedomāties, ka tas attiecas arī uz pastāvīgajām ekspozīcijām.

15. Cik jauki, cik interesanta ekspozīcija – īsta filipīniešu māja! Godīgi runājot, man laiku pa laikam patīk pavadīt atvaļinājumu Filipīnās. Redzētā un lasītā aizkustināts, es meklēju atsvešinātības zīmi. Taču tādas te nav. Ņemot vērā augsto muzeoloģiskās izpratnes pakāpi šajā muzejā, tas diez vai ir radies nevērības dēļ. Tomēr māja atrodas šeit, manā acu priekšā, novietota uz Šveices muzeja paklāja, nevis Filipīnās. Tā ir nedaudz saplacināta, taču citādi pavisam īsta. Man tā patīk jebkurās proporcijās, un es priecājos, ieraugot skolēnu grupu šarmantas jaunas gides vadībā, kura atļauj pat pieskarties objektiem – un ne tikai tiem, bet arī dabiskajām rīsa skarām. Māja tiek rādīta pozitīvi, taču bez uzmācīgiem didaktiskiem uzslāņojumiem. Starp citu, kā Uztura muzejā izpaužas didaktiskā eksponēšanas valoda?

16. Šajā muzeja daļā, kas iekārtota kā skola, mēs nonākam "virtuvē" ar teksta paragrāfiem, kas numurēti 1,2,3... kā skolas grāmatās. Te nedraud eksāmens, tā vietā es varu daudz ko darīt pats – izmēģināt nelielas ierīces, salīmēt keramikas lau-

skas, veidot datorprogrammas. Katalogā teikts, ka šīs ekspozīcijas daļas nosaukums ir "Priekšmeti māca", un visai skaidri norādīti tās mērķi:

Daudzās aktivitātes, ieskaitot elektroniskās, un ar vārdisku un vizuālu informāciju skaidri strukturētais teksts dod iespēju apmeklētājam ceļot cauri Šveices pārtikas vēsturei skolas stundas gaisotnē. Svarīgākie jautājumi ir izcelti, ir uzskaitīti literatūras avoti papildu informācijas saņemšanai. Priekšmeti ir izvēlēti, lai tie veidotu stāstu – mērķis ir radīt saprotamu priekšstatu par vēsturi, aktīvi un didaktiski aplūkojot parastos priekšmetus, izceļot to funkcionālos aspektus un nodrošinot ar tiem tiešo kontaktu. ("700 gadu":82 f)

Patiesi, esmu daudz uzzinājis; taču patiesībā arī šajā nodaļā ar tās atšķelto vēsturi un niecīgo vispārējo kontekstu es nejutos brīvi. Sajaukumā ar citām eksponēšanas valodām, kā tas bieži praksē mēdz notikt, šāda veida ekspogrāfijai pavisam noteikti ir sava lietderība; taču tai bieži ir nepieciešama iesildīšana ar cita rakstura prezentācijām. Es prātoju, diez vai šādi elementi būs atrodami arī pastāvīgajā ekspozīcijā?..

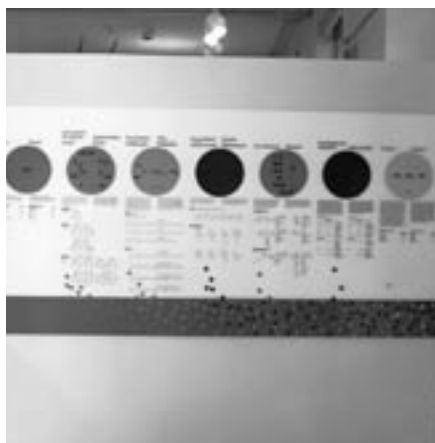
17. Dažas lietas šeit ir izvēlētas ļoti trāpīgi, lai gan to inscenējums ir nedaudz izplūdis. Tomēr, jāatzīst, ka sistemātiskā informācija ir papildināta ar priekšmetiem un saskaņota ar didaktiskām shēmām. Didaktiskā eksponēšanas valoda, kura, kopā ar estētisko, bez šaubām ir sastopama visbiežāk, tiek izmantota visdažādākajos variantos. Tad nu skatīsimies tālāk.

18. Rakstītais vārds ir it visur. Pie sienas ir skatāma vesela vēstures grāmata. Taču man jāsaka – viss ir veikts pamatīgi, bet zināmā mērā nevīžīgi: attēli pielīmēti pavirši, durvis uz blakus telpu vāji integrētas kopējā kompozīcijā, priekšmeti izvietoti uz labu laimi, bez noteiktas estētiskas attieksmes. Savukārt katalogā teikts, ka priekšmetiem nav īpašas nozīmes.

Šeit vislielākā nozīme ir informācijai. Šī reālistiskā ekspozīcija balstās uz plašu teksta materiālu, kas papildināts ar diagrammām un nelielām ilustrācijām. Un tikai tāpēc, ka muzejs nav iedomājams bez pagātni raksturojošiem priekšmetiem, daži arī ir atlasīti, tomēr vairāk vai mazāk nejauši. Šo priekšmetu vienīgais uzdevums ir ilustrēt tekstu, jo tie tiek uzverti kā nebūtiska pagātnes atlieka, kam nekas nav sakāms par vēstures lielajiem uzplūdiem un atplūdiem vai strukturālajām kopsakarībām. ("700 gadu": 75)

Nē, te nu ir pieļauta kļūda līdzekļa izvēlē! Vai pareizāk nebūtu šo informāciju ievietot grāmatā, lai es to varētu lasīt mājās, juzdamies ērti? Esmu nedaudz vilies arī citur muzejā sastopot šādas tekstiem pārbagātas ekspozīcijas.

19. Slikti, tiešām slikti. Kurš gan to visu izlasis? Pavisam niecīga apmeklētāju daļa. Jāsaka gan, ka šādas kļūdas Uztura muzejā gadās ļoti reti. Lielākoties ekspozīcijas, pat ja tajās dominē didaktika, raksturo ļoti dzīvīga ekspogrāfija (man patīk šis vārds, kas pavisam nesen papildinājis manu vārdu krājumu). Tomēr, lai cik divaini neliktos, arī šāds eksponēšanas valodas citāts ir atrodams ekspozīcijā par pārtikas vēsturi.

20. Virsraksts “Muzejs kā stāstījums” šķiet visai nepretenciozs. Mērķis ir atklāt vēsturi vienkāršā veidā, un tas ir izdevies ļoti pārliecinoši un konsekventi, bez nepatīkamiem pārtraukumiem, kas liktu aizdomāties par ko citu. Katalogā šī valoda tiek raksturota šādi:

Pārtikas attīstību Šveicē pēdējos 700 gados var iedalīt četros posmos, kuri iezīmē būtiskas pārmaiņas. Prezentācijā ir sabalansēts priekšmetu, tekstu, grafisko attēlu un ilustrāciju izmantojums, to papildina atturīgs tehnisko līdzekļu pielietojums. Lai palīdzētu apmeklētājam labāk izjust pagātnes elpu, svarīga loma vispārējā koncepcijā

muzeja vidē ir atvēlēta priekšmetam kā centrālajam elementam un tā izraisītājām sajūtām. (“700 gadu”: 87)

Te es gribētu pieminēt kādu elementu ar līdzīgu ekspogrāfiju no pastāvīgās ekspozīcijas, kurš man īpaši iepaticies.

21. Lieliska priekšmetu izvēle, zīmīgas ilustrācijas, īsi paskaidrojošie teksti, kodolīgi vēsturiskie citāti un laikam atbilstoša mūzika veido pārliecinošu vēstījumu par agrāko laiku galda kultūru. Turklāt, tūlīt top skaidrs, ka tas nav rekonstrukcijas mēģinājums. Stils ir neuzkrītošs, šī metode paver plašas interpretācijas iespējas. Šāda tipa ekspozīcijas nomierina tos, kuri varbūt ir cietuši no rakstītā teksta pārsātinājuma.

Līdz šim esam pievērsušies tikai “ekspozīciju” tēmai. Un tikai tagad es sāku apjaust, cik sarežģīts ir šis mēdijs – vai drīzāk, šī mēdiju kombinācija, kas izveido jaunu mēdiju.

Tagad es gribētu pievērsties citam jautājumam: kā īsti priekšmeti nonāk muzejā? Vai nedaudz dziļākā līmenī: kāda ir priekšmetu loma cilvēku dzīvē? Un atkal man ir ļoti paveicies, jo izrādās viena no muzeoloģiskajām izstādēm ir veltīta tieši šai tēmai. Nosaukums “Priekšmetu stāsti” sola daudz aizraujoša. Kataloga ievadā paskaidrots:

Šķīvji, glāzes, karotes, dakšiņas, katli, pannas, trauki produktu glabāšanai, virtuves tehnika – šis un citas ar ēšanu saistītas lietas mums ir visapkārt. Daudzas no tām mēs lietojam, bet pret dažām mums ir īpaša attieksme.

Nepārspilējot var teikt, ka mēs dzīvojam visdažādāko – derīgu un nederīgu, skaistu un neglītu, vērtīgu un nevērtīgu - lietu ielenkumā. Tās ir lietas, ar kurām kopā aizrit mūsu dzīve. Lietas ir informācijas nesējas. Lietas kā atmiņas, kā simboli bagātina mūsu dzīves jēgu.

Mūsu apsēstībai nav gala. Mēs neatsakāmies no lietām, bet izmantojam tās atkal un atkal, jo lietas ir vērtīgas, skaistas vai arī tās ir suvenīri, liecības, simboli. Mēs krājam lietas. Mēs rādām sakrātās lietas citiem cilvēkiem.

Arī muzeji glabā lietas sabiedrības interesēs. Uztura muzejā lietas ir saistītas ar ēdienu. Tās vairs netiek lietotas. Taču tās spēj stāstīt par pasauli, kas ir tāla un pagājusi.

Šī izstāde piedāvā daudz priekšmetu stāstu. Te ir noderīgas, dārgas un skaistas lietas, pieminietas, lietas ar informatīvu vai simbolisku vērtību. Tie visi ir priekšmetu stāsti par cilvēkiem un lietām. Cilvēkiem lietas ir nepieciešamas, viņi tās novērtē, mīl, izmet vai saglabā. ("Priekšmetu stāsti": 4)

Jau domājams par nākamo muzeja apmeklējumu, es prātoju, kā varētu izveidot ekspozīciju par šo tēmu. Man tik ļoti patīk Uztura muzeja prasmīgi veidotie anotāciju teksti, ka es degu nepacietībā izlasīt ievadtekstu izstādes pirmajai daļai, kuras nosaukums "Cilvēks ↔ lieta" ir uzrakstīts uz grīdas. Ir acīmredzams, ka tajā stāstīts par cilvēku un lietu savstarpējo saistību.

22. Vispirms ielūkojies ekspozīcijā, es lasu: *Ar uzturu un pārtiku saistīto lietu mūža garums ir ļoti atšķirīgs. Uztura kultūra praktiski nav iespējama bez lietām. Tādēļ šīs ekspozīcijas centrā ir abi – gan cilvēki, gan lietas. Jeb, precīzāk izsakoties, cilvēki un tās lietas, kas ir saistītas ar uzturu.*

Te ir lietas, kuras tiek uzskatītas par noderīgām, kurām ir praktisks pielietojums. Piemēram, griešanai vai ēdiena gatavošanai domātie piederumi. Cilvēki šos priekšmetus glabā un regulāri izmanto. Lai panāktu savu mērķi. Zināmā mērā tie kalpo kā starpnieki, saites starp cilvēku un apkārtējo pasauli. Kad šie priekšmeti ir nolietojušies – un reizēm arī agrāk – tie tiek izmesti vai

arī to materiāls tiek izmantots citu priekšmetu pagatavošanai. Vai arī, tie tiek saglabāti izmantošanai citiem nolūkiem.

Vērtība lietām tiek piešķirta. Lietas tiek uzskatītas par vērtīgām vai skaistām. Tām tiek piedēvēta piemiņas, informatīva vai simboliska nozīme. Tās tiek glabātas tāpēc, lai atkal un atkal atgādinātu par tām piedēvēto vērtību: katram atšķirīgā veidā, atbilstoši viņa personiskajām vajadzībām. Lietas zināmā mērā kalpo par cilvēku un šo lietu nozīmes starpnieku. Lietu vērtības mainās, tās rodas un izzūd.

Pirmā telpa ir veltīta ikdienā lietojamu pārtikas lietu kultūrai. Līdzīgi kā "dzīvē", taču izkārtotas muzeoloģiski: lietas, kurām ir praktisks pielietojums, lietas, kurām ir piedēvēta kāda vērtība, lietas izmēģināšanai un lietas, kurām vērtību piešķir apmeklētājs.

Lietas pašas par sevi nav ne lietderīgas, ne vērtīgas, ne skaistas. Cilvēki ir tie, kuri novērtē tās kā lietderīgas, vērtīgas vai skaistas. To dara ikviens individuāli, ikviena cilvēku grupa, ikviena sabiedrība jebkurā laikmetā un vienmēr atšķirīgi.

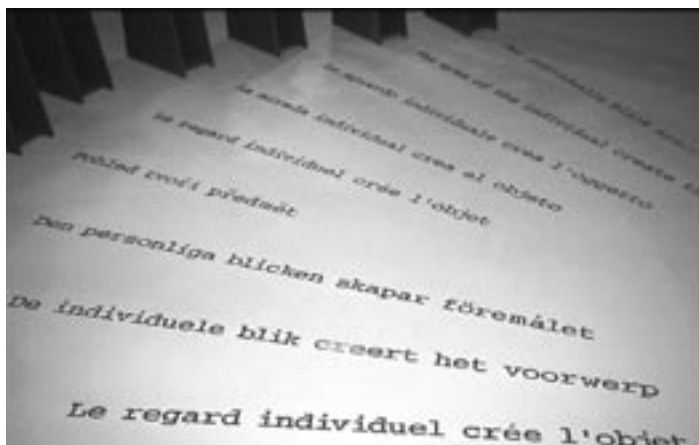
Tātad lietas nebūt nav tādas, kādas tās ir. Lietas ir tādas, kādas tās šķiet cilvēkiem, kā tās atbilst viņu individuālajam skatījumam uz to lietderību, vērtību, skaistumu, atmiņām, liecībām, simbolismu – to kopumu, ko cilvēks saskata konkrētajā lietā. Acīmredzot šīs īpašības bieži kombinējas cieši savijoties, kā pati dzīve.

Šī ekspozīcija demonstrē mūsu skatījumu uz lietām. Jeb citiem vārdiem sakot, tā attēlo vienu iespējamo no neskaitāmi daudziem skatījumiem. ("Priekšmetu stāsti": 108/110)

Man īpaši patīk pēdējais teikums, kurā tiek atklāts katra personiskā skatījuma relatīvais raksturs. Uz ikvienu lietu vai jautājumu var raudzīties arī savādāk. Tas nomierina.

23. Manu uzmanību vispirms piesaista dakšiņu instalācija telpas centrā. Tik tikko saskatāmā milzīgā organiskā stikla dakšiņa acīmredzot simbolizē dakšiņu vispār. Aizrautīgi es ielūkojos vairākos lodziņos, ik reizi ieraugot atšķirīgu, pilnīgi reālu dakšiņu.

24. Vēstījums uz grīdas ir uzrakstīts dažādās valodās: "Individuālais skatījums rada objektu". Esmu pacilāts: šis komplicētais vēstījums ir ļoti precīzs.

Es labprāt padomātu par šo apgalvojumu, tomēr turpinu kataloga lasīšanu. Man patik ekspozīcijas galvenā daļa un katalogā rakstītais par kafijas tasi.

PRIEKŠMETI, KAS TIEK UZSKATĪTI

PAR LIETDERĪGIEM – PIEMĒRS: GRIEŠANA

Griezējinstrumentiem ir centrālā nozīme ikvienā pārtikas kultūrā. Tiem ir nepieciešams vienīgi asmens un rokturis. Savā primitīvajā izpausmē nazis ir universāls abu terminu nozīmē – to vienmēr var satvert un tas ir ļoti daudzpusīgi izmantojams. Bet to var arī pielāgot jebkurai specifiskai vajadzībai neskaitāmos veidos un

apjomos. To var pat mehanizēt izmantošanai sarežģītās virtuves iekārtās un asprātīgi izveidotos aparātos.

Griešana ir arī simboliska darbība – tā raksturo nevien kādas lietas sadalīšanu, bet arī nogriešanu, derīgās daļas atdalīšanu no nederīgās.

Griezējinstrumenti ir nepieciešami visās pārtikas sagatavošanas un izmantošanas fāzēs: kā lauksaimniecībā, tā produktu apstrādē, saglabāšanā, pārdošanā, sagatavošanā un ēšanā.

Šķiet, jebkuram, bet ikvienai kopā dzīvojošu cilvēku grupai pavisam noteikti, pieder dažādi pārtikai domāti griezējinstrumenti – to komplekti un visdažādākā dizaina instrumenti.

Tos glabā, pirmkārt un galvenokārt, griešanas spēju dēļ, taču arī tādēļ, ka šie instrumenti tiek uzskatīti par vērtīgiem, skaistiem, ar tiem saistās kādas atmiņas vai tiem ir simboliska nozīme. ("Priekšmetu stāsti": 160)

PRIEKŠMETI, KAS TIEK UZSKATĪTI PAR

LIETDERĪGIEM – PIEMĒRS: ĒDIENA GATAVOŠANA

Priekšmeti ēdiena gatavošanai ieņem centrālo vietu ikvienā pārtikas kultūrā. Piemēram, ugunsdroša tvertne. Savā primitīvajā veidolā katls ir universāls abās terminu nozīmēs – to vienmēr var satvert un tas ir ļoti daudzpusīgi izmantojams. Bet to var arī pielāgot neskaitāmos veidos un apjomos jebkurai specifiskai vajadzībai un izmantošanai ar dažādiem enerģijas avotiem. To var izveidot arī tik lielu, lai tas atbilstu rūpnieciskām vajadzībām.

Arī ēdiena gatavošana ir simbolisks akts, tā ne vien ir saistīta ar nokaušanu, bet arī uztverama kā līdzeklis, lai norobežotu nepārstrādātas pārtikas uzņemšanas laikmetu no civilizēta dzīvesveida sākšanās.

Ēdiena gatavošanā priekšmeti tiek izmantoti produktu apstrādei, konservēšanai un vārīšanai/cepšanai.

Ikvienā māsaimniecībā ir nepieciešami vairāki priekšmeti ēdiena gatavošanai vismaz divām pamatdarbībām – vārīšanai un cepšanai.

Tie, pirmkārt un galvenokārt, tiek glabāti tādēļ, ka ar tiem var pagatavot ēdienu, taču arī tāpēc, ka tiek uzskatīti par skaistiem. ("Priekšmetu stāsti": 170)

PRIEKŠMETI, KO UZSKATA PAR

SKAISTUMPRIEKŠMETIEM

Idealizētas zemnieku kultūras saimniecībā lietotie priekšmeti, piemēram, tiek uzskatīti par pievilcīgiem. Bet to pašu var teikt arī par dizaineru veidotiem katliem, klasiskajām vai modernajām servīzēm vai afrikāņu ķirbju pudelēm. Arī tehniskās ierīces var uzskatīt par skaistām.

Ar pārtiku saistīto priekšmetu skaistumam ir zināma nozīme, lai gan īpašu vērtību šiem priekšmetiem piešķir izcilā kvalitāte, ko var konstatēt, tos lietojot – gan lauksaimniecībā, gan virtuvē un, protams, arī pie galda. Ļaudis mēdz sava nama vislabākajā telpā redzamā vietā izlikt skaistus galda piederumus.

Ikvienā māsaimniecībā ir neskaitāmi priekšmeti, kurus var uzskatīt par skaistuma objektiem. Jo skaistāki tie šķiet, jo mazāk tos izmanto.

Skaisti priekšmeti tiek lietoti ļoti uzmanīgi. Jo skaistāki un vērtīgāki tie šķiet, jo rūpīgāka ir attieksme pret tiem. Bieži tie kalpo arī kā piemiņas lietas ar ievērojamu simbolisku nozīmi.

“Skaistums” ir relatīvs jēdziens. Nav tāda pārtikas objekta, kurš būtu patiesi skaists. Individīdi, cilvēku grupas vai sabiedrības priekšmetus tikai uzskata par skaistiem. Būtībā, ikviens lieta var būt skaista. “Skaistums” nav stabils jēdziens: skaistuma jēdziens nemitīgi mainās. (“Priekšmetu stāsti”: 116)

PRIEKŠMETS ATGĀDINA

Atmiņas vai piemiņas vērtība var tikt piedēvēta it visam – banālam, ikdienā izmantojamam priekšmetam vai dārgam dzēriena traukam, priekšmetam, kurš radīts amatnieku laikos pirmsindustriālajā pasaulē un kalpo kā nostalgiska piemiņa no “vecajiem labajiem laikiem”, no Filipīnām atvestam priekšmetam vai kāda iecienīta produkta iesaiņojumam.

Pārtikas priekšmeti ar piemiņas vērtību atrodas mums visapkārt, un tos joprojām var izmantot ikdienā.

Pret piemiņas objektiem vienmēr ir īpaša attieksme. Tie var glabāties vai nu kādā slepenā vietā, vai tur, kur tie atradās, kad tos izmantoja. To klātbūtne piešķir indivīda vai sabiedrības dzīvei jēgu. Priekšmets var būt vērtīgs vai nevērtīgs, skaists vai neglīts, bet īpašnieka acīs galvenā nozīme būs tā piemiņas vērtībai.

Pārtikas objekti var atsaukt atmiņā pagātnes notikumus vai konkrētus cilvēkus. Tomēr, piemiņas vērtību priekšmetos saskatīs tikai tie indivīdi, cilvēku grupas vai sabiedrības daļas, kuri par to ir informēti. Piemiņa vienmēr ir personiska – individuāli vai kolektīvi personiska. Piemiņas vērtība vairo identitāti un tādēļ uzskatāma par relatīvi stabilu. Taču zināšanas par īpašajiem apstākļiem var iet zudībā. (“Priekšmetu stāsti”: 124)

PRIEKŠMETS INFORMĒ

Jauna veida kafijas automāts, ābolu mizotājs, daži jauni iepakojamie materiāli, jauna tipa aparāts, nebijusi tases forma: šiem priekšmetiem piemīt liela informatīva vērtība. Ļoti nozīmīgs ir arī vairāku lietu kopums, ar kura palīdzību var tikt dokumentētas dizaina, materiālu un metožu attīstības tendences.

Šie priekšmeti tiek īpaši glabāti, jo tie liecina par noteiktu apstākļu kopumu. Ar gadiem to vērtība pieaug. Lai pasargātu no nolietošanās, šos priekšmetus praktiski vairs nelieto. Te skaistumam un materiālajai vērtībai nav nozīmes. Informatīvā vērtība bieži iet roku rokā ar piemiņas vai simbolisko vērtību.

Ar pārtiku saistītie priekšmeti ir izdzīvojuši kā patiesas aizgājušo laiku liecības. Pirmkārt tie liecina par savu eksistenci. Rūpīgi izpētīti un interpretēti, pateicoties eks-pertu zināšanām, tie var sniegt informāciju – lai gan tikai vienīgi par sevi, bet nekad par tā laika kultūras vidi. Cilvēces attīstībai nozīmīgiem objektiem tiek piedēvēta informatīvā vērtība. Šai vērtībai ir primārā nozīme ne tikai muzejos, bet arī privātkolekcijās. (“Priekšmetu stāsti”: 134)

PRIEKŠMETI, KO UZSKATA PAR SIMBOLIEM

Arks ir simbols “tuvībai ar zemi”, mēģene – “zinātniskajiem pētījumiem”, vīna glāze – “jautrībai”, karote – “ēšanai”, dizaina objekts – “modernai māsaimniecībai”, filipīniešu rituālu šķirsis – “pusdienām ar senčiem”, zivju nazis – “augstai galda kultūrai”, dūjas formā cepts maizes klaiņš – “Lieldienām”. Bez jau minētā tie vienmēr nozīmē daudz vairāk, gan šajā, gan transcendentālā līmenī.

Ar pārtiku saistītie priekšmeti, kuriem ir simboliska vērtība, atrodas mums visapkārt. Tie joprojām var tikt regulāri lietoti, piemēram, kā konkrētas profesijas tipiski, visbiežāk lietoti rīki.

Priekšmeti, kuriem piedēvēta simboliska nozīme, tiek glabāti arī tad, kad tie vairs nav lietojami. Šādos gadījumos skaistumam un materiālajai vērtībai ir tikai sekundāra nozīme. Simboliskā vērtība bieži iet roku rokā ar piemiņas vai informatīvo vērtību.

Jebkuru ar pārtiku saistītu priekšmetu indivīdi, cilvēku vai sabiedrības grupas var uzvert kā simbolu. Tādējādi simboli nav raksturīgi pašiem priekšmetiem. Simbola funkcija šiem priekšmetiem tiek piedēvēta. Simboliskā vērtība ir nozīmīga tikai tās piedēvētajiem. Šiem cilvēkiem tā kalpo kā identitātes avots, vismaz līdz laikam, kamēr saglabājas zināšanas par piedēvēto simbolisko saturu.

PRIEKŠMETI, KO UZSKATA PAR DĀRGUMIEM

Sudrabs, piemēram, tiek uzverts kā dārgs un vērtīgs materiāls. Tāpēc sudraba trauki tiek uzskatīti par vērtību, vismaz tur, kur bez tā ir pieejami arī cita materiāla galda piederumi. Tomēr, tiem, kuri ikdienā ēd ar koka karotēm, tērdauda naži un dakšīņas arī var likties vērtīgi. Dārga var šķīst arī turku keramika vai vienkārša porcelāna tase.

Vērtīgiem galda piederumiem ir īpaša loma patēriņa kontekstā saskarsmē ar citiem cilvēkiem, kad šie priekšmeti tiek glabāti īpašiem gadījumiem un cienījamiem viesiem. Mums patik izlikt dārgas glāzes labi redzamā vietā ēdamistabas bufetē. Tās nodod vēstījumu vērotājam, radot iespaidu, ka šī ir pārticīga māja, kurā tiek godātas tradīcijas.

Ikvienā mājsaimniecībā (pat "nabadzīgā") ir daži relatīvi dārgi priekšmeti, kas tiek uzskatīti par vērtību.

Dārgi, vērtīgi priekšmeti tiek īpaši glabāti. Pirmkārt, tiem pievienotas vērtības dēļ, taču arī kā reti izmantotas derīgas lietas. Bieži tās uztveramas arī kā skaistuma lietas vai arī tās atsauc atmiņā kādu notikumu, vai tām ir piedēvēta simboliska vērtība.

Ar pārtiku saistītie priekšmeti nav vērtīgi paši par sevi. Tie tiek novērtēti kā vērtīgi. Materiālā vērtība var tikt piedēvēta tikai salīdzinājumā ar kaut ko citu. Tāpēc tas, ko uzskata par vērtību, vienmēr saistīts ar vērtību sistēmu. Un ikvienam individam, ikvienai cilvēku grupai vai sabiedrībai vērtību hierarhija atšķiras. Tāpēc "vērtība" vienmēr ir relatīvs jēdziens. Tomēr, vispārinot var sacīt, ka, jo retāk kāds priekšmets sastopams, jo tas ir dārgāks un jo lielāka ir tā vērtība. ("Priekšmetu stāsti": 190)

Šādi sagatavots cīņam, es atkal kāpju augšup pa kāpnēm uz ekspozīciju un pētu tajā izvietoto priekšmetu pārpilnību. Jāatzīst, ka es daudz ko būtu izkārtojis savādāk.

25: Taču šīs tiesības nepārprotami ir deleģētas ekspozīciju dizainerim, un patiesībā ekskursijas beigās apmeklētājs tiek aicināts iejusties viņa ādā. Kā teikts katalogā:

LIETDERĪGS, VĒRTĪGS VAI SKAISTS? PIEMIŅA, INFORMĀCIJA VAI SIMBOLS?

Objekti tiek uztverti kā lietderīgi. Tiem piemīt lietderības funkcija. Šie objekti te atrodas jūsu dēļ. Izmantojiet tos!

Priekšmetiem tiek piedēvēta vērtība. Šie objekti te atrodas jūsu dēļ. Piešķiriet tiem vērtību, kādu tie jūsu prātā pelnījuši. Ja jums ir kas sakāms par šo priekšmetu, lūdzu, ierakstiet to savā apmeklētāja grāmatā vai pārkārtojiet priekšmetus tā, kā jums šķiet pareizāk. ("Priekšmetu stāsti": 198)

26. Uz grīdas ir uzrakstīti vienkāršas virtuves piederumu nosaukumi.

27. Apmeklētājiem ir atļauts atvērt atvilktnes un skapiņu durvis.

28. Priekšmetu nosaukumi ir ietverti grāmatā “Virtuves stāsti”.

29. Taču man vislabāk patīk spoguļi, kuros es vienmēr ieraugu sevi un kādu nozīmīgu priekšmetu. Tādējādi centrālais vēstījums ir labi prezentēts, labi vizualizēts – resp., priekšmeti sāk savu eksistenci tikai, pateicoties cilvēkam.

Man daudz kas ir kļuvis skaidrs par cilvēka un lietu savstarpējo saistību. Tomēr, šī ir ekspozīcija. Kura eksponēšanas valoda šeit ir dominējošā? To ir ļoti grūti konstatēt. Pavisam noteikti te ir daži estētiski elementi, arī daži didaktiski, savukārt teatrālie elementi ir visai margināli. Taču pamatkonceptcija man tomēr šķiet diskutabla; tajā dominē asociatīvā eksponēšanas valoda, kas stimulē apmeklētājus domāt un atkal domāt.

Es steidzos skatīt nākamo izstādes “Priekšmetu stāsti” posmu, kas izvietots nelielā, pusapaļā Uztura muzeja beletāžas centrālajā zālē. Šeit uz grīdas programmatiski rakstīts “Cilvēks ⇌ lieta ⇌

muzejs”. Jā, te stāstīts par cilvēka un lietu savstarpējo attiecību muzealizāciju. Kataloga un ekspozīcijas teksts drīz ievieš skaidrību:

Muzealizācija ir process, pārejas fāze.

Šajā ekspozīcijā galvenā uzmanība pievērsta cilvēkam un ar pārtiku saistītām lietām. Pirmajā daļā dots šīs savstarpējās saistības pamatraksturojums.

Lietas tiek saglabātas, lai atkal varētu tikt izmantotas. Tās tiek saglabātas arī to materiālās vērtības dēļ vai ar nolūku pārvērst tās naudas izteiksmē - arī šādi izpaužas pielietojuma funkcija.

Muzealizācija nozīmē lietu saglabāšanu tām piedēvēto vērtību dēļ. Šāda lietu saglabāšana ir ierasta gan “dzīvē”, gan muzejā. Ekspozīcijas pirmajā daļā bija apskatāmi daudzi muzealizācijas piemēri.

Otrajā un trešajā daļā uzmanība vērsta uz muzeju kā profesionālu glabāšanas un eksponēšanas institūciju. Ir nepieciešams, lai sabiedrība atzītu, ka visas šīs lietas ir jāsaglabā to materiālās vērtības, tām piedēvētās skaidrības, piemiņas, informatīvās vai simboliskās vērtības dēļ.

Vairums kādreiz lietoto priekšmetu netiek muzealizēti. Tikai relatīvi nelielu priekšmetu daļu ik dienas visā pasaulē izņem no to reālās vides un muzealizē indivīdi vai kādas ļaužu grupas. Un tikai pavisam niecīga daļa tiek kolektīvi muzealizēta muzejos. Tādējādi muzealizācija ir selektīvs process. Tā ietekmē nākotnes viedokli par vēsturi. Tāpēc muzeja darbam ir raksturīgi pārrāvumi senatnes fiksācijā.

Uztura muzejs nav izņēmums. Tās varētu izvietot daudz vairāk pārtikas vēstures piemēru, ja muzeja krājums tiktu papildināts sistemātiski. Tomēr, muzeja pamatuzdevums nav veidot kolekciju, bet gan vizualizēt apstākļu kompleksu, kas ietekmējis pārtikas attīstību. (Priekšmetu stāsti”: 200/202)

Te es atkal atskārstu, ka gan notikumi, gan lietas (dabas un kultūras objekti) vartikt muzealizētas, taču tām jābūt materiālā formā, lai varētu tikt prezentētas. Kādā muzeoloģiskā rakstā es sastāpu terminu “muzealium”, kas apzīmē visas muzealizētās lietas; man tas patīk. Pateicoties muzealitātes piedēvēšanai priekšmetiem, lietas kļūst ļoti īpašas, tādas, kas semiotiski simboliskā veidā norāda uz īpašām cilvēka-lietu attiecībām.

30. Muzejs muzejā: teatrāla eksponēšanas valoda. Starp citu, šajā muzejā ir daudz brīvas vietas. Kā tā? Planšete ar tekstu paskaidro:

MUZEALIZĒ SAVU PRIEKŠMETU

Priekšmeti tiek muzealizēti tiem piedēvēto vērtību dēļ. Kāpēc jūs vēlaties muzealizēt priekšmetu, ko esat atnesis sev līdzī?

Lai kaut ko muzealizētu, muzejā tas vispirms ir jākatalogizē. Tāpēc muzealizējiet savu priekšmetu, aizpildot kataloga kartīti datorā. Jūs saņemsiet tās kopiju.

Muzejs nodarbojas arī ar komunikāciju un eksponēšanu. Tādēļ, lūdzu, izvēlieties vidi, kurā jūsu priekšmetam būtu visatbilstošākā. Dators nodrošinās jūs ar iespēju izveidot uzrakstus. ("Priekšmetu stāsti":204)

Apmeklētāja veiktais praktiskais darbs palīdz labāk izprast muzealizācijas procesa būtību, piedāvājot dublikātu līdznešanai. Ekspozīcija palīdz labāk izprast praktisko darbu jēgu un mūsu attieksmi pret lietām.

Bet kas notiek ar muzealizētajiem priekšmetiem muzejā?

31. Nosaukums "Cilvēks ⇔ Lieta ⇔ Muzejs ⇔ Ekspozīcija" aicina izpētīt izstādes otro daļu. Ātri apskatījis telpu, es vispirms izlasu:

Muzealizētie, reģistrētie un zinātniski apstrādātie objekti tiek novietoti krātuvē tā, lai tiem pēc iespējas netiktu nodarīts kaitējums. Nepieciešamības gadījumā tie tiek restaurēti. Visi ar pārtiku saistītie priekšmeti, kuri nav izmantoti kādā no ekspozīcijām, tiek piedāvāti apskatei šeit, "kolekciju būros". Ekrānā var redzēt priekšmetu kopējo reģistru.

Muzealizētā pārtikas lietu kultūra tiek reprezentēta vizuāli. Pārtikas objekti ir izstādīti apskatei tā, lai izceltu tiem piedēvētās vērtības. Tie ir sagrupēti vērtīgajos un skaistajos priekšmetos, piemiņas lietās, informatīvajos un simboliskajos priekšmetos. Tie ir izvietoti piecās vitrīnās. Šāds sakārtojums rāda mūsu skatījumu uz lietām, kurš ir tikai viens no neskaitāmi iespējamajiem viedokļiem.

Ar pārtiku saistītie priekšmeti paši nespēj runāt. Tāpēc šīs zāles centrā mēs jums vēstām daudz dažādu ar pārtiku saistītu stāstu. ("Priekšmetu stāsti": 206)

32. “Būri” ir visapkārt; tie visi ir piepildīti ar priekšmetiem - muzealizētu materiālo kultūru.

33. Visiem priekšmetiem ir etiķetes.

34. Acīmredzot priekšmeti ir aprakstīti diezgan detalizēti. Katalogs vēsta:

Priekšmeti krātuvē tiek izvietoti atbilstoši izmēram vai materiālam, krāsai vai formai, mitruma vai temperatūras prasībām. Izvietojumā tiek ņemta vērā arī atbilstība noteiktai tēmai, ģeogrāfiskam vai bronoloģiskam dalījumam, iespējams, arī kādai kompleksai, jauktai sistēmai vai vienkārši inventāra numuriem, kā šajā atklātajā krātuvē. (Priekšmetu stāsti”: 208)

Šīs ir “sagūstītas” lietas, kuras gaida, kad tiks izpētītas, restaurētas un varbūt kādu dienu arī eksponētas. Šajā ekspozīcijas daļā man pēkšņi iešaujas prātā, ka, saskaņā ar definīciju, muzejs aptver visas funkcijas: vākšanu, zinātnisko apstrādi un eksponēšanu.

Aizraujošajā muzeoloģiskajā izstādē ir attēlots arī šis pēdējais aspekts. Piecās vitrīnās ir apkopotas tās priekšmetiem piedēvētās vērtības, par kurām vēstīts ekspozīcijas pirmajā daļā. Objektu tiek demonstrēti tā, lai šīs vērtības tiktu izceltas: te ir viens skaists priekšmets, dažī ļoti dārgi priekšmeti, piemiņas lietas, simboliski objekti, visi bez jebkādas papildinformācijas.

35. Vienā no vitrīnām es pamanu informatīvas priekšmetu grupas. Te es varu pietaupt savus komentārus, jo par ekspozīciju raksturojošiem faktoriem es jau iepriekš rakstīju diezgan detalizēti. Neraugoties uz atšķirīgajiem mērķiem, šajās vitrīnās izmantota viena un tā pati eksponēšanas valoda – estētiskās un didaktiskās valodas kombi-nācija. Tas attiecas uz visu ēkas spārnu, starp citu, arī tad, ja objektu apkopojums aiz norobežojošajām barjerām rosina asociācijas ar teātri.

36. Telpas centrā stāv vitrīna ar pulksteni. Tajā tiek demonstrēti muzeja priekšmeti. Draudzīgi, zinoši zāļu uzraugi pavēsta man priekšmetu stāstus un apraksta izvēlēto priekšmetu sākotnējo kontekstu. Privātā sarunā viņi arī atklāj, ka, šeit strādājot, viņi ir daudz ko uzzinājuši no sarunām ar apmeklētājiem.

Gan teorētiski, gan praktiski iedziļinājies visās piedāvātajās muzeoģiskajās tēmās, es vēlos beigt muzeja apmeklējumu, vēlreiz atgriežoties ekspozīcijā, kur, manā skatījumā, vitrīnas ir sagru-

pētas “teikumos”, kas savienojumā ar pārējiem “teikumiem” veido ekspozīcijas tekstu ar konkrētu nozīmi.

Lai pārliecinātos, ka ekspozīciju var skatīt arī šādi, un nonāktu pie kopsavilkuma, es meklēju šim nolūkam atbilstošas ekspozīcijas vienības.

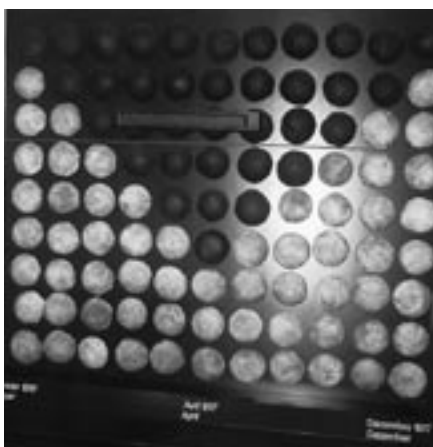

37. Šo ekspozīcijas vienību veido vairāki priekšmeti: dzīvnieka izbāznis zem koka – gan dzīvniekā, gan kokā apvienoti dažādu sugu elementi -, piena kanniņa un ola. Priekšmetus papildina teksts, sarkans podests un apgaismojums. Viss kopums vēsta par “dzīvnieku un augu izmantošanu cilvēku pārtikā” un kalpo kā trīsdimensiju informācija.

38. Kāda cita ekspozīcijas vienība sastāv no vitrīnas, kas uzmontēta pamatnei, ilustrācijas kreisajā pusē un grafiskas cilvēka kontūras. Vitrīnā ievietots mājas modelis dažādās krāsās. Galvenā ideja, kas atklājas, salīdzinot barības funkcijas ar arhitektūras elementiem, ir saprotama, taču deta-

lām nepieciešams skaidrojums. Es atrodu to uz lielas, apaļas, krāsainas planšetes, piestiprinātas pie sienas labajā pusē. Spoguļi kopainā projicē arī mani. Vai visas šīs daudzveidīgās sastāvdaļas pieder vienai un tai pašai ekspozīcijas pamatvienībai? Un dibenplānā es ieraugu dažus krāsainus arhitektūras elementus, kas uzzīmēti uz zāles sienām. Vai šī ir atsevišķa ekspozīcijas vienība? Tā kā neviena no trim daļām nav uztverama bez pārējām divām, t.i., nespēj nodot patstāvīgu vēstījumu, man šķiet, ka visas trīs veido tematiski vienotu veselumu, tomēr diezin vai parasts apmeklētājs to uztvers šādi.

39. Ļoti komplicēta instalācija: dominējošā ir siena ar "maizes klaipiem", kurā attēlota pirktspējas līkne, rakstīti un ņirboši gadu skaitļi, teksta paragrāfi un grafiki, vitrīna ar dažādiem objektiem un anotācijām. Tās galvenais vēstījums ir pārtikas deficīts, bet detalizētāk – pārtikas trūkums dažādos laikos.

40. Un visbeidzot, vēl lielāka instalācija, kas kopumā veido ekspozīcijas vienību. Piecas dabiska izmēra figūras, dažādi darba rīki un pults ar rēķinvedības žurnālu, austiņām un dažādiem fabriku raksturojošiem elementiem. Šajā "fabrikas dzīves" inscenējumā es visvairāk esmu pārsteigts par faktu, ka visas piecas figūras ir vienā krāsā. Es nekur neatrodu paskaidrojumu. Bet, spriežot pēc visa iepriekš redzētā un lasītā, tas varētu būt atsvešinātības elements, domāts kā signāls apmeklētājam, ka tā ir tikai rekonstrukcija. Distancēšanās efektu pastiprina sievietes figūra, kas ir ietērpta mūsdienīgi, vēstot, ka tā nav fabrikas strādāniece, kura šajā inscenējumā iedētos.

41. Virsraksts, viens priekšmets (kartupeļu prese) uz pamatnes, gleznas reprodukcija (kartupeļi un kafijas kanna), planšete ar diagrammu un tekstu. Man šķiet, ka vēstījumam ir kāds sakars ar kartupeļu un kafijas patēriņu. Pēc rūpīgākas iedziļināšanās šajā ekspozīcijas vienībā ietvertais saturs kļūst skaidrs. Tagad es varētu mēģināt veikt

sīkāku komponentu analīzi. Virsraksta izmēri, burtu apveidi un krāsa. Preses novietojums: uz zemes, uz pamatnes, vitrīnā, pret sienu, nedaudz izvirzīts uz priekšu utt. Reprodukcija: krāsaina, melnbalta, izmērs. Diagramma: izmērs, plakana, kā trīsdimensiju eksponāts. Teksts: novietojums attiecībā pret diviem grafiskajiem komponentiem, burtu izmērs. Turpinājumā: krāsas, spilgtums, apgaismojums utt. Varianti ir tik dažādi, un es neesmu pārliecināts, ka detalizētais raksturojums dos lielu labumu. Jo tas ietver ne tikai individuālos elementus, bet arī to telpiskās attiecības, respektējot citam citu. Ikviens sīkākā detaļa maina kopīgo vēstījumu.

Es sāku domās pārbīdīt šos elementus. Ja, piemēram, te būtu arī kafijkanna kā oriģināls priekšmets līdzās kartupeļu preseī (netālu viena kafijkanna ir eksponēta, taču tā attiecas uz citu tēmu), tad nozīmīgs būtu deskriptors "Kartupeļi un kafija". Vai, ja eksponāti būtu ievietoti vitrīnā, tie momentā iegūtu "vērtību", kuru vēl vairāk pastiprinātu, piemēram, līdzās novietotais higrometrs. Vai arī, ja statistikas skaitļi būtu lielāki un prezentēti trijās dimensijās, varbūt pat papildināti ar dažiem nelieliem priekšmetiem, tas palīdzētu izcelt izmaiņas laika gaitā. Vai, ja tiktu piedāvātas austiņas ar ierakstītu paskaidrojošo tekstu, lai izceltu abus pārtikas produktus, tas priekšplānā izvirzītu cilvēcisko elementu. Dinamiskāku un personificētāku papildakcentu dotu arī kaut kur tuvumā demonstrēta filma par kartupeļu patēriņu.

"Pārtikas 700 gadu" izstādes iedvesmots es labprāt pats tagad izveidotu muzeoloģisku izstādi par līdzīgu tēmu. Tā dažādos veidos sniegtu vēstījumu par vienu un to pašu apstākļu kopumu. Šāda izstāde parādītu ekspozīciju veidošanas relatīvo raksturu. Jo patiesi - neitrāla, objektīva ekspozīcija nav iespējama.

Taču Uztura muzeja durvis pēc stundas tiks slēgtas, bet man vēlreiz gribas izbaudīt ekspozīcijas vispārējo iespaidu, izstaigājot visas nodaļas. Esmu pilnīgi pārliecināts, ka gan atsevišķās ekspozīciju vienības, gan katra ekspozīciju zāle, gan muzejs kopumā pauž kādu zīmi.

42. Pirmajā mirklī man ir grūti noformulēt kādu konkrētu vēstījumu. Vēstījuma "Daba/zinātne" nozīmīgums kļūst skaidrs tikai tad, kad ir pamatinātas detaļas. Didaktiskā eksponēšanas valoda ir valdošā, lai gan šeit, tāpat kā viscaur, ir saskatāmi arī citi elementi.

43. Šie mājoņi nekavējoties ziņo: "antropoloģija", "neeiropēisks", "eksotisks". Šeit dominē teatrālā eksponēšanas valoda – lai gan ne pilnībā, jo šur un tur ir iekļauti atsvešinātības efekti. Vitrīnās un modeļos ir vērojami didaktiskie elementi.

44. Daudzu senu objektu klātbūtne signalizē: "vēsture". Tieši šeit ir atrodams vislielākais didaktiskās un estētiskās eksponēšanas valodas sajaukums ar citu izteiksmes valodu atsevišķiem elementiem.

Šādā plašā pārskatā nav grūti izprast ekspozīcijas elementus – eksponātu grupas un to instalācijai izmantotos līdzekļus, kā arī telpiskos elementus. Un, kad es aplūkoju radiatorus zem logiem, es atskārstu, ka šis vairs nav speciāli izvietotās zīmes, bet gan norādes, ka ēka vairs nav jauna. Tagad man nav grūtību iekļaut šos ekspozīciju elementus kopīgajā ekspozīcijas situācijā, kur vēstījumu veido ekspozīcijas autors un es pats kā apmeklētājs.

Tukšojot kārtējo kafijas tasi, es domās kavējos pie saviem bagātinošajiem muzeja apmeklējumiem. Cik brīnišķīga lieta ir muzeoloģija! Es nekad nebūtu tam ticējis. Es vienmēr esmu uzlūkojis muzeologus kā cilvēkus, kas strādā muzejā, un domājis, ka muzeoloģija pēta to, kas notiek muzejā. Cik ļoti gan var maldīties! Tikai tagad, kad manas muzeoloģiskās pastaigas tuvojas beigām, es pilnībā novērtēju šīs zinātnes patieso plašumu, kas tālu pārsniedz muzeja robežas. Un tajā brīdī es apņēmos turpmāk nodoties muzeāliju fenomena, šīs specifiskās cilvēku attieksmes pret materiālo pasauli, pētišanai ikdienas dzīvē.

Visa iepriekš piedzīvotā un par muzeoloģiju izlasītā mudināts es vēlreiz rūpīgi pārdomāju to milzīgo lomu, kāda piemīt vizualizācijai – vizuālajam attēlojumam – ekspozīcijā. Kādā referātā par šo noteicošo aspektu es lasīju, ka "vizualizācija ir neesošu apstākļu kopuma skaidrojoša ilustrācija ar priekšmetiem un līdzekļiem, kas pielietoti, lai inscenētu to (apstākļu kopumu) kā zīmes" un ka "ekspozīcija ir nozīmju sistēma". Tagad es patiešām saprotu šādu apgalvojumu lielo plašumu un dziļumu.

Un, tā kā es baudu kafiju ar vairākām sajūtām, man iešaujas prātā apgalvojums, ka acīmredzot "ilustrācija" ir saistīta ne tikai ar redzeslauku, lai gan muzejos tam, protams, tiek piešķirta privilīģēta nozīme, bet gan ietver visas cilvēka sajūtas.

45. Citviet galvenokārt ir jāizmanto dzirde. Šajā ekspozīcijas daļā - oža. Un jaunā Uztura muzeja virtuve patiesībā uzrunā visas sajūtas.

Līdz manām ausīm nonākusi ziņa, ka muzeoloģiskais metadiskurs tiks iekļauts arī pārtikas muzeja jaunajā pastāvīgajā ekspozīcijā. Tas dāvās iespēju apmeklētājiem šur tur mazliet pakavēties un padomāt par vizualizāciju otrajā refleksiju līmenī, līdzīgi kā tastiekdarīts izstādē "Muzeoloģiskā pastaiga". Turklāt, viena ekspozīcijas vienība tiks veltīta fundamentālu muzeoloģisku problēmu raksturošanai. Es jau tagad to nevaru vien sagaidīt.

Pēc pēdējā ekspozīcijas apmeklējuma es laimīgs un bagātinājies dodos projām no muzeja, kurš atstājis neapšaubāmi jaunas, dzīvīgas un dinamiskas institūcijas iespaidu, neraugoties uz tā cienījamo 17 gadu vecumu.

46. Pēdējo reizi pamatot skatienu atpakaļ, uzplaiksnī jautājums - kādu vēstījumu raida pati muzeja ēka? Šķiet, ka redzētais ir mani pārāk ietekmējis, vēlreiz apliecinot to, ka ikviens vērtējums ir subjektīvs. Tuvojoties vecajai ieejai no pilsētas puses, es saskatīju vienīgi nelielu muzeja strēmeli. Man šī ieeja šķita draudzīga un aicinoša. Savukārt, dienviņu fasāde izskatās majestātiska, nedaudz muzeāla (tradicionālā izpratnē). Ir jūtams, ka, ja tas arī ir muzejs, tad ēka drīzāk atbilst mākslas muzeja vajadzībām. Un pārmestā nozīmē varbūt tā arī ir. Galu galā, vai izprojektēt un izveidot labu ekspozīciju nav liela māksla? Vai ikvienā ekspozīcijā nav kaut kas arī no mākslas?

Tekstā citētās publikācijas

700 Jahre/700 ans/700 Years

Schärer, Martin R.: 700 ANS AU MENU: 7 expositions exposées: *L'alimentation en Suisse du bas Moyen Age à nos jours: 7 façons de présenter l'histoire au musée: une exposition organisée dans le cadre du 700e anniversaire de la Confédération suisse*: Alimentarium Vevey du 27 juin 1991 au 2 février 1992. Vevey, Alimentarium, 1991. 91 p., ill. Existiert auch deutsch: 700 JAHRE AUF DEM TISCH oder DIE 7 AUSGESTELLTEN AUSSTELLUNGEN.

Objektgeschichten/Histoires d'objets/Object Stories

OBJEKTGESCHICHTEN – HISTOIRES D'OBJETS. Musée de l'alimentation [exposition du 28 septembre 1995 au 25 février 1996]. Français/Deutsch, 213 p., ill. [Tous les textes cités sont de Martin R. Schärer.]

Uztura muzejs: Vispārīga informācija

Alimentarium

Schärer, Martin R. (Ed.): ALIMENTARIUM 1985–1995. VEVEY, Alimentarium, 1995. 263 p., ill. Français/Deutsch/ English, 263 p., ill.

Ilustrāciju saraksts

Ēka 46

Pastāvīgā ekspozīcija 1985–2000

Beletāža (ievads speciālajā ekspozīcijā 1991, vēlāk – pastāvīgās ekspozīcijas daļa): 1–6
Nodaļa: PRODUKTU PATĒRIŅŠ: 19, 37–38, 42, 45
Nodaļa: PASAULES UZTURA TRADĪCIJAS: 15, 43
Nodaļa: PAGĀTNES UZTURA TRADĪCIJAS: 8, 9, 12, 13, 17, 21, 39–41, 44

Izstāde 1991–1992

700 GADU PĀRTIKAS VĒSTURE: 7, 10, 11, 14, 16, 18, 20

Izstāde 1995–1996

PRIEKŠMETU VĒSTURE: 22–36

FONDATION
ALIMENTARIUM

Musée de l'alimentation
Food Museum
Museum der Ernährung
Uztura Muzejs

Traductions:
David Pulman

Photo de couverture:
© Photodisc / Mel Curtis

Ausstellungswanderungen
*Notizen museologischer Streifzüge
durch das Alimentarium*

Promenades muséologiques
Carnet de notes sur l'Alimentarium

An Exhibition Revisited
Musings of a museologist in the Alimentarium

© 2002 Alimentarium, Vevey
ISBN 2-940284-07-5

